

ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ»

INTEGRATIVE APPROACH TO DETERMINING THE ESSENCE OF THE CONCEPT "ECONOMIC POTENTIAL OF THE REGION"

У статті досліджується економічний потенціал регіону як стимулятор інтенсифікації розвитку в умовах цифрової економіки. Грунтуючись на всебічному вивченні підходів до розуміння сутності таких понять як потенціал, економічний потенціал та економічний потенціал регіону було виявлено велику різнобічність поглядів на ці дефініції, серед яких було виділено чотири провідні: ресурсний, результативний, цільовий та системний підходи, ґрунтовний аналіз яких дав можливість з'ясувати основну сутність та зміст. Встановлено сутнісні ознаки та виявлено, що економічний потенціал регіонів визначається як комплекс існуючих ресурсів, що зводиться до заміни категорії «потенціал» на такі категорії як «ресурси», «інвестиції» тощо. При цьому, якщо сенс поняття зводиться лише до ресурсної характеристики, без врахування інших аспектів даного поняття та виокремлення особливих, притаманних йому рис, то розмиваються межі у відмінності між економічними дефініціями і виникає їх підміна. Економічний потенціал регіону розглядається як сукупна здатність сфер економічної діяльності, що характеризує лише один з його важливих аспектів спроможність до здійснення виробничої функції, проте спроможність характеризується великою кількістю різномірних ознак. А також, економічний потенціал регіону вважається результатом як економічних так і виробничих відносин між господарюючими суб'єктами певної території. Обґрунтовано доцільність застосування інтеграційного підходу задля поєднання всіх основних елементів вищезазначених поглядів та усунення їх недоліків, внаслідок чого під економічним потенціалом регіону слід розуміти систему таких складових як ресурси та можливості, а також зв'язки між ними, що залучаються нею з метою досягнення поставлених цілей, адаптації до зовнішніх проявів та плідних результатів.

Ключові слова: потенціал, економічний потенціал, економічний потенціал регіону, інтенсифікація розвитку, інтеграційний підхід.

The article examines the economic potential of the region as a stimulator of intensification of development in the conditions of the digital economy. Based on a comprehensive study of approaches to understanding the essence of concepts such as potential, economic potential, and the economic potential of the region, a large number of diverse views on these definitions were revealed, among which four leading ones were singled out: resource, performance, target, and system, and a thorough analysis of them was carried out, with the main essence and content are clarified, advantages and disadvantages are revealed. Essential features were established and it was found that the economic potential of regions is defined as a set of existing resources, which comes down to replacing the category "potential" with such categories as "resources", "investments", etc., while if the meaning of the concept is reduced only to resource characteristics, without taking into account other aspects of this concept and distinguishing its special features, then the boundaries between the differences between economic definitions are blurred and their substitution occurs. The economic potential of the region is considered as the aggregate ability of spheres of economic activity, which characterizes only one of its important aspects, which, however, is not the only one. And also, the economic potential of the region is considered the result of both economic and production relations between economic entities of a certain territory, that is, it should be presented in relation to the peculiarities of production relations of each economic formation that appear between individual regional economic entities. The expediency of applying the integration approach in order to combine all the main elements of the above-mentioned views and eliminate their shortcomings is substantiated, as a result of which the economic potential of the region should be understood as a system of such components as resources and opportunities, as well as the connections between them, which are attracted by it in order to achieve the set goals, adaptation to external manifestations and fruitful results.

Key words: potential, economic potential, economic potential of the region, intensification of development, integration approach.

УДК 330.34:332.142

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct71-37>

Дергалюк М.О.

к.е.н., доцент кафедри економіки і підприємництва, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Derhaliuk Marta

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Постановка завдання. Стійке та ефективне функціонування регіону безпосередньо залежить від розміру та інтенсивності залучення наявного на його території економічного потенціалу. Саме він є джерелом спроможності, можливостей, засобів, які дозволяють регіону адаптуватися до мінливих умов зовнішнього середовища, впливати на окремі його фактори, в потрібний час використовувати зовнішні можливості, досягати ефективності довгострокового розвитку, реалізуючи стратегічні цілі. Тому, одним із найважливіших напрямків дослідження регіональної проблематики є вивчення сутності та структурних складових

економічного потенціалу регіону, їх вплив на інтенсифікацію розвитку, а також зміни, які відбуваються з ними в сучасних умовах. Також, питання виокремлення сутнісних ознак потенціалу регіональних економічних систем набуває актуальності у повоєнному відновленні економіки регіонів, що сприятиме виокремленню конкретних потенційних та латентних можливостей для оновлення та розвитку територій конкретних регіонів у залежності від їх індивідуальних можливостей та стану економіки після воєнних дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, що пов'язані з вивченням різних

аспектів економічного потенціалу, зокрема, його сутності, змісту, структуризації, ефективного функціонування та використання, управління тощо присвячені численні наукові праці таких вчених: С. Бублик, Б. Гаврилишина, В. Дорофійенка, А. Дубоделової, М. Жука, Н. Кваші, Д. Клинового, І. Крамар, Є. Лапіна, О. Левченка, Л. Лісовської, І. Лукінова, Б. Маліцького, І. Новік, О. Попело, О. Поповича, В. Руденка, Й. Ситника, С. Тульчинської, І. Школи, Я. Яцківа, та інші.

Однак, незважаючи на кількість наукового доробку науковців, необхідно зазначити, що питання, які пов'язані із систематизацією сутнісних ознак та особливостей підходів щодо потенціалу регіональних економічних систем, досліджені на сьогоднішній день недостатньо. Це та інше спонукає до подальшого більш глибокого та об'єднуючого дослідження сутнісних ознак потенціалоформуючого простору регіональних економічних систем.

Постановка завдання. Головною метою даного дослідження є обґрунтування сутнісних ознак за різними підходами поняття «економічний потенціал регіону» із урахуванням зв'язку понять «потенціал», «економічний потенціал» та «економічний потенціал регіону» та обґрунтування засад можливостей об'єднання різноманітних підходів із урахуванням їх переваг та недоліків.

Виклад основного матеріалу дослідження. З огляду на те, що спрямованість даного дослідження потребує з'ясування теоретичних знань щодо прояву сутнісної характеристики поняття «економічний потенціал регіону», а інструментом дослідження виступають властивості та спосіб прояву даного потенціалу, важливим є встановлення логічного взаємозв'язку між поняттями «потенціал», «економічний потенціал», «економічний потенціал регіону» щодо дає можливість виокремити сутність розуміння та структуризацію економічного потенціалу регіону.

З метою розкриття економічної категорії «потенціал» необхідно звернутися до сучасних економічних літературних джерел, вивчивши зміст даної дефініції з позиції різних досліджень, які в ній містяться. Реалізація зазначених кроків дала змогу виявити, що трактування даного поняття не є однозначним та розглядає його, як [1, с. 35; 2, с. 321; 5, с. 65; 6, с. 65; 8 с. 47]:

– по-перше, сукупність різноманітних видів ресурсів в економіці, на кшталт фінансових, матеріальних, науково-технічних ресурсів тощо, за рахунок використання яких можна досягти певного результату;

– по-друге, енергетичну характеристику параметру;

– по-третє, сукупність засобів, можливостей, які є наявними в певній сфері;

– по-четверте, джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути використані для рішення

певних проблем чи задач, реалізації визначеної мети.

Отже, з проведеного дослідження стає зрозумілим, що функціонування економічної системи можливе лише за наявності певного потенціалу, проте цю дефініцію різні вчені розуміють по-різному.

В загальному сенсі потенціалом вважають можливості, здібності, невиявлені, приховані, нереалізовані резерви об'єкту дослідження, які при зміні зовнішніх умов можуть змінитися з можливості до дійсності. Потенціал не може існувати відірвано від мети, так як він завжди використовується для досягнення певного остаточного результату. Таким чином, під економічним потенціалом в цілому розуміють спроможність економіки країни, регіону, виду діяльності, підприємства реалізовувати операційну діяльність, задовольняючи потреби населення та суспільства задля забезпечення розвитку. При цьому, потенціал розвитку регіону окреслює можливості його розвитку в умовах використання всього комплексу ресурсів території, особливостей структури господарства, географічного положення заради підвищення рівня життя населення регіону [9, с. 69].

Виходячи з аналізу трактувань визначень понять «економічний потенціал» та «економічний потенціал регіону», можна виокремити наступні підходи до його розуміння. По-перше, дана категорія визначається як комплекс існуючих ресурсів, що зводиться до заміни категорії «потенціал» на такі категорії як «ресурси», «інвестиції» тощо. При цьому, якщо сенс поняття зводиться лише до ресурсної характеристики, без врахування інших аспектів даного поняття та виокремлення особливих, притаманних йому рис, то розмиваються межі у відмінності між економічними дефініціями і виникає їх підміна.

По-друге, економічний потенціал регіону розглядається як сукупна здатність сфер економічної діяльності, що характеризує лише один з його важливих аспектів спроможність до здійснення виробничої функції, проте спроможність характеризується великою кількістю різноманітних ознак.

По-третє, економічний потенціал вважається результатом як економічних так і виробничих відносин між господарюючими суб'єктами певної території, тобто його слід представляти у взаємозв'язку з особливостями виробничих відносин кожної економічної формації, які з'являються між окремими регіональними господарюючими суб'єктами. Таке розуміння економічного потенціалу регіону дає чітке уявлення про його межу, але необхідно не забувати про його залежність від рівня розвинутої виробничих сил.

Отже, проведений аналіз різних поглядів щодо трактування поняття «економічний потенціал регіону» дає змогу стверджувати про існування різних спрямувань розуміння його сутності, серед яких

необхідно виділити такі, як: ресурсний, стратегічний, динамічний, управлінський, результативний, цільовий, вартісний та системний [3, с. 12; 4; 7; 8]. Розглянемо сутність окреслених підходів.

Згідно з ресурсним підходом під економічним потенціалом регіону розуміється сукупність різних видів ресурсів регіону, на кшталт природних, фінансових, інтелектуальних тощо.

Стратегічний підхід враховує ресурсний, який доданий та розширений стратегічною складовою, а отже, в такому разі економічний потенціал регіону розглядається як сукупність наявних можливостей регіону.

З позиції динамічного підходу досліджувана категорія характеризується як сукупність змінних кількісних та якісних властивостей ресурсів, засобів, джерел та можливостей регіону.

Управлінський підхід передбачає розуміння поняття «економічний потенціал регіону» як сукупності наявних стратегій, форм та методів управління, які можуть бути застосовані для вирішення певних проблем та завдань чи досягнення певної мети. Тобто, в межах таких підходів можна вести мову про різні аспекти ресурсів та можливостей регіону, які за рахунок своїх характеристик та за певних умов їх застосування приведуть до необхідного результату чи реалізації мети.

Згідно з результативним підходом економічний потенціал регіону характеризується як сукупність всієї кількості наявних ресурсів та можливостей, які застосовуються для отримання визначених цілей. За цільовим підходом даний потенціал наближений до спроможності, можливості регіону реалізовувати такий вид діяльності, який приводить до досягнення певної поставленої мети.

Вартісний підхід пропонує підійти до поняття «економічний потенціал регіону» з позиції вартісної оцінки як до грошового еквіваленту суспільного визнання корисності економічної діяльності. Проте даний підхід, на нашу думку, не є доцільним у зв'язку з проблемою виміру будь-якої діяльності, в тому числі і економічної, а також визначенням рівня значущості суспільних результатів, яких можна досягти внаслідок функціонування регіональної системи та ступеня їх співвідношення один до одного. Також, до визначення сутності потенціалу як економічної категорії пропонується системний підхід, згідно з яким потенціал являє собою систему взаємопов'язаних елементів та характеристик, що забезпечують досягнення певних цілей. Ми погоджуємося з тим, що економічний потенціал регіону – це складна, відкрита система як і регіон в цілому.

Отже, узагальнюючи розуміння поняття «економічний потенціал регіону», на нашу думку, слід виділити наступні характеристики: ресурсний, результативний, цільовий та системний (рис. 1).

Ресурсний підхід розкриває зможу успішного функціонування регіональних суб'єктів господарювання та регіону в цілому в ситуації оптимального утворення системи розподілу всієї сукупності ресурсів.

Результативний або цільовий підхід полягає у сприйнятті потенціалу як такого, який асоціюється з можливістю реалізувати певну мету.

Системний підхід полягає у розробці системної моделі визначення економічного потенціалу регіону. При цьому, необхідно враховувати наступні головні аспекти:

- елементний аспект, що включає в себе з'ясування складу потенціалу, види потенціалів, їх характеристики;

- структурний аспект полягає у визначенні структурних характеристик системи потенціалів, а саме: типи зв'язків, їх кількісні та якісні взаємозалежності;

- функціональний аспект являє собою визначення та взаємодію між потенціалами, з'ясування функцій, які вони реалізують в системі регіонального розвитку та функціональній структури економічного потенціалу регіону;

- інтегративний аспект полягає у визначенні ієрархії потенціалів на основі їх значущості відносно стійкого розвитку зв'язків системи потенціалів із зовнішніми чинниками, з'ясуванні протиріч в системі потенціалів та шляхів їх подолання;

- історичний аспект являє собою вивчення економічного потенціалу регіону та його складових в контексті їх історичного розвитку та з'ясування періодів їх формування та функціонування.

Висновки. Підсумовуючи основні характеристики вищезгаданих підходів необхідно зазначити, по-перше, що всі вони мають як переваги так і недоліки; по-друге, не містять протиріч між собою, а доповнюють один одного. Внаслідок чого з'являється підстава до об'єднання основних складових всіх підходів в інтеграційний підхід, що дасть змогу використовувати їх переваги та позбутися недоліків. Запропонований підхід розглядає економічний потенціал регіону як систему взаємопов'язаних ресурсів та можливостей (зовнішніх та внутрішніх), які нею використовуються задля отримання ефективних результатів, набуття адаптаційних властивостей до змін зовнішнього середовища та досягнення цілей.

Таким чином, в статті проведений ґрунтовний аналіз щодо різних поглядів на економічний потенціал регіону, внаслідок якого було з'ясовано їх сутність, переваги та недоліки, а також зроблено висновок про те, що різні підходи до розуміння потенціалу не тільки не суперечать, але й доповнюють один одного. Запропонований авторський підхід до поняття «економічний потенціал регіону» дає змогу об'єднати основні складові всіх вивчених поглядів та скласти уявлення про нього як про складну, динамічну систему, що поєднує ресурси

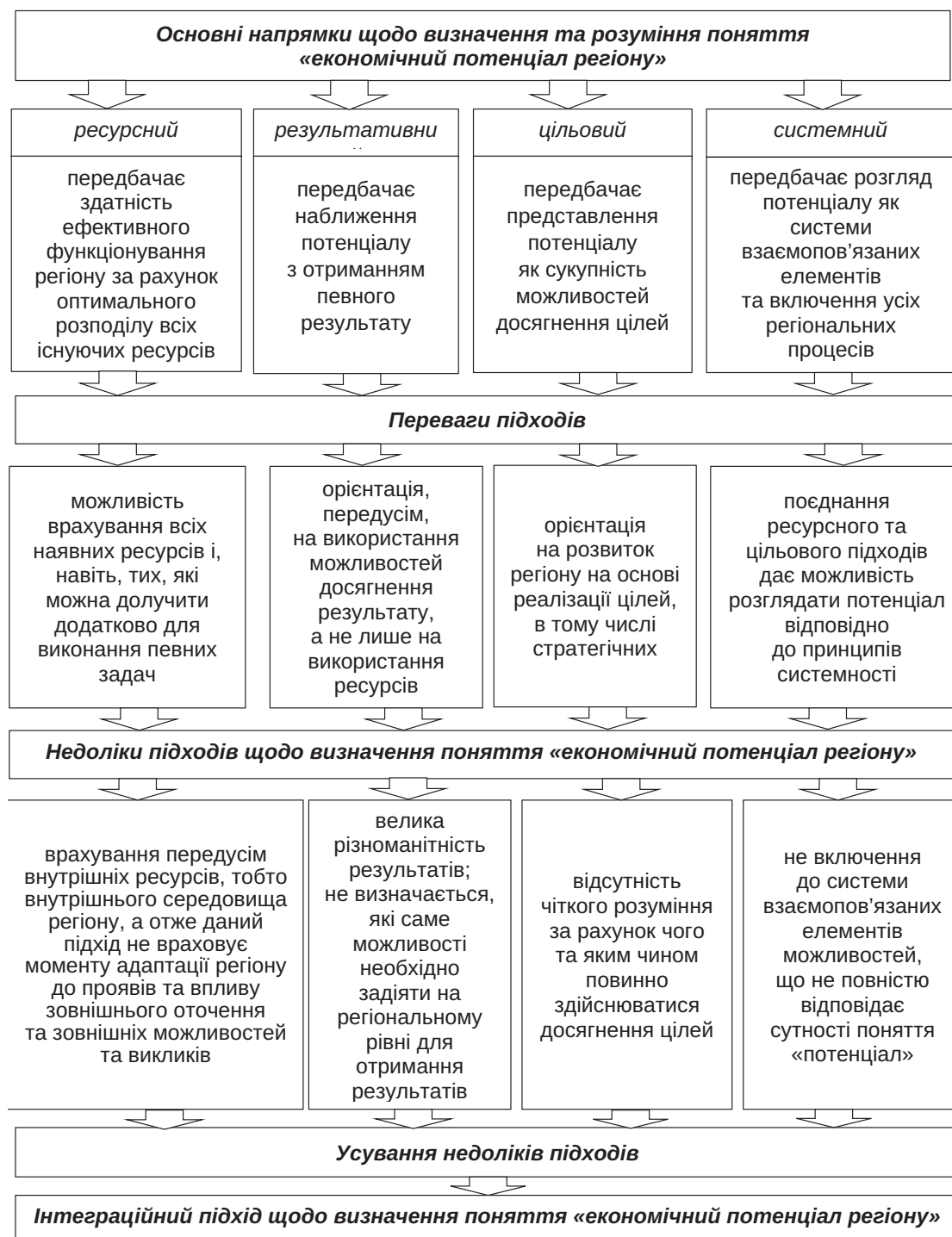

Рис. 1. Сутність, переваги та недоліки основних підходів до розуміння сутності поняття «економічний потенціал регіону»

Джерело: складено авторкою

та можливості різного характеру, що залучаються нею з метою реалізації визначених цілей, отримання адаптаційних властивостей до нових економічних умов, зокрема, цифровізації, та позитивних, успішних результатів.

Подальших досліджень вимагають питання забезпечення потенціалоформуючого простору регіонів в умовах цифровізації для підвищення ефективності повсякденного відновлення регіонів України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Краснокутська Н. С. Управління потенціалом торговельного підприємства : монографія. Харків : Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі, 2012. 322 с.
2. Лешанич С. Є. Формування складових економічного потенціалу регіону. *Моделювання регіональної економіки*. 2013. № 2. С. 319–328.
3. Макаренко М. В. Економічний потенціал регіону як основа його розвитку. *Вісник Приазовського*

державного технічного університету. Серія: Економічні науки. 2017. № 34. С. 12–18.

4. Мартюшева Л. С., Калишенко В. О. Інноваційний потенціал як об'єкт економічного дослідження. *Фінанси України*. 2012. № 10. С. 61–66.

5. Попело О. В. Аналіз ресурсного потенціалу регіонів України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. Вип. 2(14). С. 64–83.

6. Тульчинська С. О. Перспективи та доміанти розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів України: монографія. Херсон, Ви-во «ПП Вишемирський В. С.», 2014. 210 с.

7. Тульчинська С. О., Дергалюк Б. В., Перепелюкова О. В. Структурні зміни в економіці регіонів як запорука економічного зростання. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 31. С. 215–219.

8. Тульчинський Р. В. Детермінанти становлення нового регіоналізму: теорія, методологія, практика: монографія. Херсон, Вид-во «ПП Вишемирський В. С.», 2018. 400 с.

9. Худoley В. Ю., Тульчинський Р. В., Гречко А. В. Децентралізація як передумова модернізаційних змін сталого розвитку регіонів України : монографія. Київ : Вишемирський В. С., 2019. 111 с.

REFERENCES:

1. Krasnokutska, N. S. (2012). *Upravlinnia potentsialom torhovelnoho pidpriemstva* [Management of potential of the trade enterprise]. Kharkiv: Kharkiv. state University of Food and Trade. [in Ukrainian].

2. Leshanych, S. Ye. (2013). *Formuvannia skladovykh ekonomichnoho potentsialu rehionu*. [Formation of components of economic potential of the region]. *Modeliuvannia rehionalnoi ekonomiky*, vol. 2, pp. 319–328. [in Ukrainian].

3. Makarenko, M. V. (2017). Economic potential of the region as a basis of its development [Economic potential of the region as a basis for its development]. *Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu*, vol. 34, pp. 12–18. [in Ukrainian].

4. Martiusheva, L. S., Kalysenko, V. O. (2012). *Innovatsiyni potentsial yak obiekt ekonomichnoho doslidzhennia* [Innovative potential as an object of economic research]. *Finansy Ukrainy*, vol. 10, pp. 61–66. [in Ukrainian].

5. Popelo, O. V. (2018). *Analiz resursnoho potentsialu rehioniv Ukrainy* [Analysis of the resource potential of the regions of Ukraine]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, vol. 2(14), pp. 64–83.

6. Tulchynska, S. O. (2014). *Determinanty stanovlennia novoho rehionalizmu: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Prospects and dominants of the development of the intellectual and innovative system of the regions of Ukraine], "PP Vyshemirsky V. S.", Kherson [in Ukrainian].

7. Tulchynska, S. O., Dergalyuk, B. V., Perepelyukova, O. V. (2018) Structural changes in the economy of regions as a guarantee of economic growth. *Prychornomorski ekonomichni studii*, vol. 31, pp. 215–219.

8. Tul'chyns'kyj, R. V. (2018). *Determinanty stanovlennia novoho rehionalizmu: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Determinants of the emergence of a new regionalism: theory, methodology, practice], Vyd-vo "PP Vyshemyr'skyj V. S.", Kherson [in Ukrainian].

Khudolei, V. Yu., Tulchynskiy, R. V., Hrechko, A. V. (2019). *Detsentralizatsiia yak peredumova modernizatsiinykh zmin staloho rozvytku rehioniv Ukrainy* [Decentralization as a prerequisite for modernization changes in the sustainable development of the regions of Ukraine]. Vyd-vo «PP Vyshemyr'skyj V. S.», Kherson [in Ukrainian].